

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת חוקת

א. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן

פרק כ', פסוק ח':

(ח) עֲשֵׂה לְךָ שִׁרְף. שִׁיְהִי הַנְּחֹשׁ
מְחֻמָּר מוֹרָה שִׁרְפָה⁴, כְּדֵי שְׂיִכְנְנוּ
עַל שִׁרְפַת הַנְּחֹשׁ בְּהִבָּל פִּי⁶, אֲשֶׁר
כְּמוֹהוּ הָיָה עֲוֹנֵי וּפְרַעְנוּתוֹ⁸, וַיִּחְזְרוּ
בְּתִשׁוּבָה⁹.

4. כאילו כתוב 'עשה לך נחש מסוג שרף',
וזאת במקביל ל"נחשים שרפים" (פסוק ו),
ולפי זה מובן "ויעשה משה נחש נחשת" (פסוק
ט). אם כן משה לא עשה זאת מעצמו. 5. הוא
נחושט או זהב (עיין פסוק ט). בזה חולק רבינו
על רש"י (פסוק ט ד"ה נחש נחשת) 'לא נאמר
לו לעשותו של נחושט'. לדעת רבינו, כן נאמר
לו לעשותו או מנחושט או מזהב, ובפסוק ט

מסביר כיצד הכריע משה. 6. הארס היוצא
מפיו. 7. שדברו שלא כהוגן ("וידבר העם
באלקים ובמשה"). 8. מדה כנגד מדה. 9. כי
העונש מדה כנגד מדה הוא הגורם לחזרה
בתשובה, בזה שהוא מפנה את תשומת הלב
ומצביע בבירור על החטא האמיתי. בלי איתורו
המדויק של החטא, אי אפשר לחזור בתשובה,
באשר היצר תמיד מפנה את האצבע המאשימה
ככיוון הלא נכון, ובמילא אין חרטה (על הענין
הנכון) ושאר התנאים לתשובה מועילה. נוסף
על כך יש להזכיר את שיטת רבינו (שמות יח, יא
ד"ה כי בדבר אשר זדו עליהם) שעונש מדה
כנגד מדה הוא המעיד יותר מכל על גדולתו של
הקב"ה, והכרת גדולתו של ה' הוא צעד חשוב
בתהליך התשובה.

שאלות

1. כרסנו מבין את הנאמר כאן לפי הפסוק לכל פרטיו, התוכל להסביר?
2. למה דוקא מנחשת או להבה?
3. מה בדיוק היה צוונם?
4. למה צוין "מידה כנגד מידה" חסר כאן?
5. מה התנאי לחזרה בתשובה pde הוא נלמד כאן?
6. מה רוצה כרסנו ללמוד מכל זה?

* * *

ב. ספורנו.

פרק כ' פסוקים יח', יט', כ':

(יח) פֶּן בְּחָרַב אֲצֵא לְקִרְאָתְךָ. כִּי הַמּוֹן
עִם אָדָם אֲנָשִׁי דְמִים⁴⁶, וּבִסְפָה
מַעֲטָה מִמְרִיבָה או זולתה⁴⁷ שֶׁתִּפַּל בֵּין
אֲנָשֵׁי הָאָרֶץ וְהָעָם הַעוֹבֵר, יִתְעוֹרְרוּ אֲנָשֵׁי
הָאָרֶץ בְּחָרַב נֶגַד הַעוֹבְרִים⁴⁸.

(יט) בְּמַסְלָה נַעֲלָה. הִנֵּה זֶה אוֹלֵי יִקְרָה
אִם נַעֲבֹר בְּעָרִים, אֲבָל אֲנַחְנוּ נַעֲבֹר
בְּמַסְלָה בְּלִבְד⁴⁹, וְלֹא תִקְרָה שָׁם סִפָּה
שֶׁתְּעוֹרֵר אֶת עַמְךָ בְּחָרַב לְקִרְאָתְנוּ⁵⁰. רַק
אֵין דְּבַר בְּרַגְלֵי⁵¹. אֵין אֲתָנוּ שׁוֹם דְּבַר
מוֹכֵן לְחֻרְחַר רִיב⁵². אֲעֵבְרָה מֵאֲחֵר
שְׂאִינְךָ מֵאֲמִין לְהַנִּיחְנוּ לַעֲבֹר אֲלָא
בְּשִׁבִיל זֶה שְׂאֲמַרְתָּ, הִנֵּה נוֹכַל לַעֲבֹר,
שְׂאִין לְחוּשׁ לְזֶה כָּלֵל⁵⁰.

חוקת

יב

49. הצעה אפוא, שהמורה דרך מטעם המלך יקפיד להדריכם אך ורק באיזורים בלתי מיושבים. 50. תשובה דיפלומאטית לסיורבו הדיפלומאטי של המלך, תוך נסיון ברור להכריח את המלך לגלות את כוונותיו האמיתיות, בלתי אפשרות להסתתר מאחורי נימוקים בטיחותיים, או דאגה לטובתם ולשמירה על שלום הצבור. 51. מתוך התעלמות מוחלטת מטעמי המקרא. 52. "ברגלי" כמו "לרגל" עקב או בגלל (בראשית לג,ד).

כ

53. אבל לא חצה את הגבול ליצור מגע קרב עם ישראל. ולכן "ויט ישראל מעליו", בלי תקרית כל שהיא.

(כ) ויצא אדום לקראתו. על הגבול 53.

46. חמומי לב המגיעים לידי שפיכות דמים. 47. כגון סטיה שלא בכוונה מן המסלול המאושר. 48. כך שפירוש הכתוב הוא: פן אנשי הארץ יצאו נגדכם בקרב. הקושי בפסוק שהחרישו ממנו המפרשים בפירוש המקובל, הוא שבמקום "פן" היה צריך "כיי". גם לפי הפירוש המקובל המקרא חסר "השמרו לכם".

אבות

1. מה קשה לפרשנון פסוק יח' האמילא לפרע כפי שפירש?
2. מצטט מה פירושו לצוות פרשנים אחרים?
3. לפי זה מה היתה הצעת ישראל האותה דחה מלך אדום כסופה דיפלומטית?
4. מה היתה הצעת ישראל כסוף האל אותה דחה אדום?
5. איך?

ג. כלו יקר.

פרק כא' פסוק ד':

שְׁבַכְלֶם, כִּי לֹא הָיָה לָהֶם הַזֶּק בְּהַעֲלֹאָה מִמְּצָרִים אֵלָיו לֹא הִבִּיאֶם אֶל הַמִּדְבָּר. עַל פֶּן עָשׂוּ תְלוּנָה תַחֲלָה עַל שְׁהִבְיָאוּם אֶל הַמִּדְבָּר הָרַע מִצַּד עֲצָמוֹ, אִף אִם לֹא הָיוּ יוֹצְאִים מִמְּקוֹם חָשׁוּב מִמְּצָרִים; וְאַחַר כֵּן עָשׂוּ תְלוּנָה קִטְנָה מְזוּ, וְהוּא שְׁהִכְרִיחַ מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, כִּי הָעֵלֶם מִמְּצָרִים, מְקוֹם שֶׁהוּא כְּגֹן ה' לְאֵילָנוֹת וְזִרְעִים, "אֶל הַמְּקוֹם הָרַע הָיָה לֹא מְקוֹם זֶרַע וְתֹאנָה" וְגו'.

וְלִפְּי מַה שֶּׁפָּרְשְׁנוּ לְמַעַלָּה, שֶׁעָשׂוּ תְלוּנָה בְּעֵבֹר שֶׁאֲבָדוּ חֻלְקֵם בְּעוֹלָם הַבָּא, מֵיִשָּׁב גַּם פֶּן לָמָּה הִקְדִּימוּ תְלוּנָה וְלָמָּה הִבְאִתֶּם" וְגו', כִּי רַבָּה הִיא בְּאֵמֶת. וְזֶה שֶׁאָמַר הַכַּתוּב: "וַיִּבְאוּ כָּל הָעֵדָה", הֵינּוּ עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, כְּפִירוֹשׁ רַש"י. "וַיִּשָּׁב הָעָם בְּקָדֶשׁ". כֹּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הָעָם", מְדַבֵּר בְּרִשְׁעִים, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י בְּפִסּוּק "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים" (במדבר יא,א). וְרָצָה לוֹמַר, שֶׁהַרְשָׁעִים שֶׁבִּינֵיהֶם בִּקְשׁוּ לִישָׁב וְיִשְׁכַּח שֶׁל קִבְעַת בְּקָדֶשׁ, וְלֹא הָיָה לָהֶם רְצוֹן וְחַפֵּץ לִילֵף לְאַרְץ, כִּי שָׁנְאוּ הָאָרֶץ. מִיָּד "וַתִּמַּת שֵׁם מְרִים", כְּדִי שֶׁמִּחַמַּת חֶסְרוֹן מִים לֹא יִבְקֶשׁוּ וְיִשְׁכַּח שֶׁל קִבְעַת. וּמִיִּתְּתָה סִבָּה לְחֶסְרוֹן הַבָּאָר, וּבְהַדִּי הוֹצֵא לְקִי כְּרָבָא (כבא קמא צב,ב), שֶׁ"לֹא הָיָה מִים לְעֵדָה", אֶפְלוּ לְשִׁלְמִים שֶׁבָּהֶם שֶׁנֶּקְרְאוּ בְשֵׁם עֵדָה. "וַיִּרְבַּ הָעָם", אֵלָיו הַפְּחוּתִים, אֲבָל הַטּוֹבִים שֶׁתְּקוּ, כְּמִצְפִּים לְתִשׁוּעַת ה' יִתְּבַרַךְ וְיִתְעַלֶּה. וְזֶה שֶׁאָמַר: "וְלָמָּה הִבְאִתֶּם אֶת קַהֲל ה'", זֶהוּ דְבָרֵי עֲצָמָם, כִּי בְעֵינֵי עֲצָמָם הָיוּ כְּשָׂרִים.

וְדַן וְלָמָּה הִבְאִתֶּם אֶת קַהֲל ה'. מִתְּחִלָּה נֶאֱמַר: "וַיִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן", וְאַחַר כֵּן נֶאֱמַר: "וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה" לְבַד, וְאַחַר כֵּן חֹזֵר וְאָמַר: "וְלָמָּה הִבְאִתֶּם", לְשִׁנְיָהֶם, וְאַחַר כֵּן: "לָמָּה הִעֲלִיתֶנּוּ", לְמֹשֶׁה לְבַד (עֵינֵי בַעַל הַטּוֹרִים). וְעוֹד, שֶׁהָיָה לָהֶם לְהַקְדִּים תְלוּנָה וְלָמָּה הִעֲלִיתֶנּוּ מִמְּצָרִים" קִדְּם "וְלָמָּה הִבְאִתֶּם אֶת קַהֲל ה' אֶל הַמִּדְבָּר", כְּסִדֵּר הַיִּתְּנָה. וְעוֹד, שֶׁשָּׂנְאָה שְׁמוֹתֶם כְּמָה פְעָמִים, מַעַדָּה, לְקַהֲל, וְהָעָם, וְקַהֲל ה'.

וְהַבָּאָר לְכָל זֶה הוּא, שֶׁדָּעוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהַבָּאָר הָיָה בְּזִכּוֹת מְרִים, וְהֵמָּן בְּזִכּוֹת מֹשֶׁה, וְעַנְיֵי כְבוֹד בְּזִכּוֹת אֶהֱרֹן. וְאֵלָיו הִלְכוּ דֶרֶךְ אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לְכָל זֶה. וְיָדוּעַ, שֶׁהָעֲלִיָּה מִמְּצָרִים הָיָה מֹשֶׁה לְבַד הָעֶקֶר, כְּמוֹ שֶׁכַּתוּב: "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הִעֲלִינוּ" וְגו' (שמות לב,א). אֲבָל מַה שֶּׁנִּתְרַצוּ לְכַנֵּס בְּמִדְבָּר, הָיָה עַל יְדֵי שְׁנִיָּהֶם, כִּי לֹא הָיוּ יְכוּלִין לְהִיּוֹת שָׁם בְּלֹא מִן וּבְלֹא עֲנִי כְבוֹד. וְלִפְּיָם נֶאֱמַר: "וַיִּקְהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן", וְלֹא פָּרַשׁ עֲדִין לָמָּה נִקְהֲלוּ עַל שְׁנֵיהֶם. וְאַחַר כֵּן אָמַר: "וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה" לְבַד, וְלֹא פָּרַשׁ עֲדִין לָמָּה רָבו עִמּוֹ. וְאַחַר כֵּן פָּרַשׁ עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, כִּי מַה שֶּׁנִּקְהֲלוּ עַל שְׁנֵיהֶם, הֵינּוּ כְּדִי לוֹמַר לָהֶם: "וְלָמָּה הִבְאִתֶּם אֶת קַהֲל ה' אֶל הַמִּדְבָּר", כִּי שְׁנֵיהֶם הָיוּ סִבָּה לָהֶם לְבּוֹא אֶל הַמִּדְבָּר. וְעַל אֶתְרוֹן אֶתְרוֹן, כִּי מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְבַּ הָעָם עִם מֹשֶׁה", הֵינּוּ שֶׁאָמְרוּ: "וְלָמָּה הִעֲלִיתֶנּוּ מִמְּצָרִים" וְגו', כִּי מֹשֶׁה לְבַד הִמְעֵלָה אוֹתָם. וְזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ תְלוּנָה וְלָמָּה הִבְאִתֶּם" וְגו', לְפִי שֶׁזֶה הַגְּדוּלָּה

1. קטע הראשון מצלף פרשנו שאלות מספר, התוכל לזנותן ולהסביר?
2. פרשנו הולך ומסביר למה אכן נאמרו הדברים כפי שנאמרו, התוכל להסביר?
3. למה הקדמו את הפאתם למדבר לפני הוצאתם ממצרים?
4. פרשנו משיק ומתאר את תלונות בני ישראל לפי ספרתו על חלקי הצט השונים, התוכל להסביר ולנמק?
5. למה מתה מרים ומה הוציא צנין הפסקת הפאר?

* * *

ד. הכתב והקבלה.

פרק כא' פסוקים כב'-כו':

(כב) אעברה בארץ. כתב רש"ל השמות הכוללים המורים על קבוץ יחידים רבים, כעם, צאן, וזולתם, פעמים מצאנום קשורים עם פעל בלשון יחיד ופעמים עם פעל בלשון רבים. הלא תראה "ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך" (דברים ד, כט). פתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד והדבור מוסב על העם. והנראה בזה כי המדבר אל הרבים או על הרבים יוכל לדבר בהם באחת משתי בחינות, אם שידבר בבחינת היותם אישים הרבה, איש איש נבדל מחבריו, ואז יבא הפועל בלשון רבים, "ובקשתם משם"; איש, איש מכם ישוב בתשובה לבדו. ואם שידבר בבחינת היותם כגוף אחד הכולל חלקים הרבה. ואז יבא הפועל בלשון יחיד כי עם הכלל כולו ידובר כבכתוב "את ה' אלהיך", כי הוא אלהי ישראל בכלל, והוא יגאלם אם ישובו אליו רובם. ורשעים מתי-מספר אשר בקרבם בטלים ברוב. וזה טעם "ומצאת" [בלשון יחיד], כי ימצא לכלל האומה ויגאלנה. וכן "כי תדרשנו", כאשר ידרשנו כלל האומה שהוא רובה. [כבר קדם אותו בחידוש זה הגר"א, אדרת אליהו, מהד' סיני, תחילת פרשת ראה].

על פי הדברים האלה יתבאר לפנינו מה נשתנה סיחון מלך האמורי שאמרו לו "אעברה", ממלך אדום שאמרו לו "נעברה נא בארץך" (פסוק יז) בלשון רבים. וזה כי טעם "אעברה" בלשון יחיד, נעבור ביחד כעם אחד כאיש אחד חברים. וטעם "נעברה" ו"נעבור" כיחידים נפרדים. וטעם החלוק הזה כי הוזהרו ישראל שלא להתגרות מלחמה באדום אחיהם, על כן הוצרכו לדבר בלשון רכה למען יתנם לעבור בארצו, ולפיכך אמרו לו "נעברה" בלשון רבים, כלומר אל תירא מפנינו כי לא נעבור כיוצאי-צבא הנחברים לאגודה אחת, אלא כיחידים נפרדים ההולכים איש איש לדרכו. ומן הטעם הזה עצמו הוסיפו מלת "נא", לשון בקשה. אבל בסיחון שלא הוזהרו עליו כלל אמרו לו "אעברה בארץך" בלשון יחיד, כעדת גיבורים הנוסעת יחדיו באגודה אחת. וכן "אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים" (דברים כג, ה) היחידים. "ואשר שָׁכַר עליך את בלעם בן בעור" (שם), האומה בכללה, כלומר המלך והזקנים.

(כד) מארנון. ולא ארנון בכלל.

(כו) כי חשבון וגו'. להודיע שעשו כאשר צוה ה' שלא נגעו במואב אלא סיחון

ועוג טיהרו.

אלות

1. פרשנו מתמה פנינוי לזון כאן, ומסביר רציונית את ההבדל, התוכל להסביר?
2. מה יותר חזק לזון יחיד או לזון רבים ומתי רצוי להשתמש בכל אחד מהם?
3. מה קרה עם סיחון ולמה שם נאמר לזון יחיד?
4. למה לזון לו עם אצל פלצט?
5. מה חידושו בפסוק כו' ומה פירושו: "סיחון וצול טיהרו"?

* * *